Татарстан Республикасы
Югары Ослан муниципаль районы
Муниципаль бюджетлы белем бирү учреждениесе
“ Матюшино урта гомуми белем бирү” мәктәбе

«Каралды»

Татар теле һәм әдәбияты

укытучыларының МБ җитәкчесе

_______/Фатуллова_

1 нче санлы беркетмә

«30» 08 2019 нчы ел

«Килешенде»

Уку эшләре буенча

директор урынбасары

Шарафеева/ Шарафеева

«30» 08 2019 ел

«Расланды»

МБГБУ “Матюшино урта гомуми белем бирү мәктәбе” директоры

Шарафеев/ Шарафеев/

боерык № ___

«30» 08 2019 ел

Әдәбияттан

5-9 нчы сыйныфлар өчен

ЭШ ПРОГРАММАСЫ
Программаны әзерләүче
туган тел һәм әдәбияты укытучысы
Загирова Раушания Васыйл кызы

Педагогик совет утырышында гамәлгә керде
1 нче беркетмә “30” 08 2019 ел

2019-2020 уку елы

Программа – “Рус телендә урта гомуми белем бирүче мәктәпләрдә татар теле укыту программасы” (рус телендә сөйләшүче балалар өчен) 5-11 нче сыйныфлар, Казан, “Мәгариф” нәшрияты, 2011. Төзүчеләр: Р.З.Хәйдарова, Р.Л.Малафеева

Дәреслек – Хәйдәрова Р.З., Г.М. Ахметзянова Татар теле 5 нче сыйныф. – Казан, “Татармультфильм”, 2014.

Методик кулланма – Татар әдәбияты: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмаларында эшләүче укытучылар өчен методик әсбап. 5 сыйныф**.** Мотыйгуллина Ә.Р., Ханнанов Р.Г., Гыйзәтуллина Э.Х. Мифтахетдинова Ә.З.”Мәгариф-Вакыт” нәшрияты, 2014 ел.

Өстәмә әдәбият

- Татарча сөйләшергә өйрәнәбез, методик кулланма. Р. З. Хәйдәрова, К. М. Зарипова, Ф. С. Сафиуллина.

- Татар теленнән грамматик биремнәр методик кулланма/ Җ.З. Багаева, Яр Чаллы, 2002. - 38б.

- Таблицалар һәм схемалар өйрәтәләр: Рус телендә сөйләшүче балалар өчен татар теленнән таблицалар һәм схемалар. – Казан: Мәгариф, 1998

Әдәбият һәр яктан үскән, рухи яктан бай, әхлакый идеаллары һәм эстетик таләпләре булган камил шәхес тәрбияләүдә әһәмиятле урын алып тора. Урта белем бирү системасындагы татар әдәбияты курсы сәнгатьне тормыш белән бәйләп өйрәнүгә, эчтәлек белән форма берлеге, тарихилык, традиция һәм новаторлык, тарихи-культурологик мәгълүматларны аңлау, әхлакый-эстетик күзаллау булдыру, әдәбият теориясе һәм тарихы буенча төшенчәне үзләштерү, әдәби әсәрне бәяләү һәм күнекмәләрне формалаштыру, әдәби телнең сәнгатьлелек чараларын үзләштерү.

Федераль дәүләт стандартларына нигезләнеп төзелгән татар әдәбияты дәреслекләре барлык фәннәрне өйрәнү барышындагы фундаменталь төшкә (фундаментальное ядрога), универсаль уку гамәлләренә нигезләнә, укучыларның яшь һәм әдәби үсеш дәрәҗәсен исәпкә ала. Укыту һәм тәрбиянең гомуми нәтиҗәләре иҗтимагый, шәхси, танып-белү һәм

коммуникатив үсешне тәэмин итеп, укучыларның белемнәрен, күнекмәләрен үстереп, дөньяны танып белүгә әзерләп, хезмәттәшлеккә, үзлегеннән белем алуга, камиллеккә омтылучы шәхес тәрбияләүгә барып тоташа. Аерым алганда, уку-укытуга системалы-гамәли якын килү нәтиҗәсендә, укучыларның **иҗтимагый** үсешенә (халыкның рухи кыйммәтләрен аңлаучы, үстерүче Россия гражданины тәрбияләү); **шәхси** үсешенә (үзлегеннән белем алырга, иҗади сәләте үскән, компетентлы, үзаңы үскән, үзенең гражданлык карашларын ачыктан-ачык белдерүгә сәләтле, үз-үзенә тәнкыйди караштa торган, тормыш авырлыкларын каршы торырлык шәхес тәрбияләү); **танып белү** эшчәнлеген үстерүгә (фәнни дөнья сурәтен аңлаучы, үзенең танып-белү һәм интеллектуаль эшчәнлеге белән идарә итә ала торган, уку, белем алу чараларын күзаллый торган, репрезентатив, символик, логик, иҗади фикерләү сәләте үскән, рефлексиягә сәләтле укучы тәрбияләү); **коммуникатив** үсешкә (аралашу компетенциясе үскән, тыңларга, диалогта, гомуми сөйләшүдә катнаша алырлык, туган телен, рус телен, чит телне камил белүенә) басым ясалды. Шул ук гамәлләрне тормышка ашыру барышында, яшүсмерләрнең яшь үзенчәлекләре дә игътибарга алынды.

Күпмилләтле мохиттә гомуми әдәби белем бирү барышында универсаль уку гамәлләре дүрт блокка бүлеп каралды. Алар арасында **шәхси** УУГ − тормышчан, шәхескә юнәлтелгән, һөнәри юнәлештә үз юлын табуга, кешенең эчке потенциалын рациональ файдалана белүенә бәйле блок. Р**егулятив** уку гамәлләре шәхес тәрбияләүдә планлаштырырга өйрәтү, фаразлау, коррекция, бәяләү кебек якларны үзәккә ала. **Танып белү** гамәлен алгы планга чыгарган блокта логик, проблеманы кую һәм чишүгә юнәлтелгән, тамга-символик якны иңләгән гомумуку гамәлләренә игътибар ителә. **Коммуникатив** УУГ кешеләр язмышына битараф булмауны, кешеләргә ярдәмчеллек сыйфатларын тәрбияләүне, иҗтимагый компетентлыкны үз эченә ала.

Универсаль уку гамәлләрен рус телле балаларга татар әдәбиятын укыту барышында куллану нәтиҗәсендә, укучыларны мөстәкыйль эшләргә өйрәтү көтелә. Бу вакытта укытучы эшчәнлегендә идарә итү алымнары көчәя.

Шул рәвешле, федераль дәүләт стандартларына таянып татар әдәбиятын өйрәнүнең **максаты** да ачыкланды: туган халкының һәм җирле халыкның телен, мәдәниятен, әдәбиятын яхшы белгән, һәрьяктан камил, милли горурлык хисләре үскән шәхес (гражданин) тәрбияләү.

Әлеге максатны тормышка ашыру өчен, түбәндәге **бурычлар** билгеләнде:

– Татарстан төбәгендә яшәп, җирле халык белән аралашкан укучыларны төбәкнең әдәби-мәдәни байлыгы белән якыннан таныштыру;

– татар әдәбияты турындагы мәгълүматларны төрле халык фольклоры, әдәбияты, мәдәнияте, милли образлары белән чагыштырма-типологик аспектта бирү;

– татар халык авыз иҗаты турында тулы күзаллау булдыру, аны баланың үз туган халыкының рухи җәүһәрләре белән чагыштырырга күнектерү;

– татар әдипләре, мәдәният әһелләре турында күзаллау булдыру, аларны танырга, аңларга, башка халык сүз сәнгатен үстерүчеләр белән чагыштырма планда бәяләргә өйрәтү;

– татар, рус, Россиядә яшәүче башка халыклар, бөтендөнья әдәбияты белеме казанышларының уртак нигезен аңлау, аларны үстерү һәм киңәйтү.

Әлеге максат һәм бурычларга ирешү өчен, түбәндәге принциплар истә тотылырга тиеш. Рус телендә сөйләшүче балалар өчен татар әдәбиятының асылын төшендерү укытучының сүз сәнгате серләрен яхшы белүен, иҗади эшләү күнекмәләре булуын таләп итә. Мәктәп баласына сүз сәнгатенең серләрен ачуда **эстетик принцип** (укытучының матурлыкны күрә алуы һәм башкаларне да күрергә өйрәтә алуы), **эзлеклелек** (укучы алган белемнең тулыланып, баеп баруы), **әдәбиятны сүз сәнгате буларак өйрәнү** (татар телендә язылган әсәрләрдә әдәби образларны ачу үзенчәлекләре, татар теленең матурлыгын күрергә өйрәтү), күләме ягыннан кечкенә булган әсәрләргә шәхси мөнәсәбәт булдыру, ягъни **психологик принцип** (мәктәп баласының яшь үзенчәлекләрен, әдәби әзерлек дәрәҗәсен исәпкә алып эш итү) ярдәмгә килә. Аерым игътибар **коммуникативлык принцибына** бирелә. Бу принципның өстен чыгуы рус телендә сөйләшүче укучыларның әдәби әсәр аша татар теленең серләренә тирәнрәк төшенүләре, матур әдәбият әсәрен сорауларга нигезләнеп сөйли алуы, үз фикерләрен ачык әйтә алуы, әдәби әсәрнең аралашу чарасына әверелүе белән дә бәйле. Укучыларның әдәби әсәрне кабул итү һәм әдәби үсеш үзенчәлекләрен исәпкә алып, **дифференциацияләү** (аерым төркемнәргә аерып, бүлеп эшләү) һәм **интеграцияләү** (татар теле һәм рус әдәбияты дәресләрендә алынган теоретик белемнәрне һәм гамәли эш күнекмәләрен файдалану) дә үзәккә алына.

5 НЧЕ СЫЙНЫФ

Төбәгебездә яшәүче җирле халык рус милләтеннән булганлыктан, җәмгыятьтә аралашу теле дә - рус теле, шуңа күрә балалар татар гаиләләрендә туып үссәләр дә, нигездә русча сөйләшәләр. Татар гаиләләренең күпчелегендә ата-аналар да балалары белән русча аралаша, татар фамилияле укучыларның теле русча ачылып рус телендә формалаша. Ата-аналары туган тел буларак татар телен сайлаган балаларны татарча аралашырга өйрәтү – туган тел укытучыларының төп максаты. Максатка ирешү өчен, әдәбият дәресләре татар теле дәресләре белән үрелеп,ербөтен булып оештырылырга тиеш дип саныйбыз. Тел дәресләрендә кергән лексиканы, өйрәнелгән грамматиканы кулланып ситуатив күнегүләр эшләү, әсәр үрнәкләре өйрәнү, һ.б. - барысы да сөйләмне үстерүгә юнәлдерелергә тиеш

Сәгатьләр:

Тест – 4;

Проект – 2;

Экскурсия -1

Әсәрләрне өйрәнү – 28.

Ятлау өчен тәкъдим ителә торган әсәрләр:

Татарстан Республикасы гимны сүзләре

Г.Тукай “Безнең гаилә”

Г.Тукай “Су анасы”

Китап. Х.Шабанов шигыре

Р.Миңнуллин шигырьләре / Әни кирәк/

Л.Лерон “Хәерле иртә”

Вәсилә Фәттахова җыры “Туган як”

5-9 нчы сыйныф укучыларның белем дәрәҗәсенә таләпләр

Тыңлап аңлау

Төрле төрдәге тыңлап аңлау күнегүләрен үти белү;

сүзләрне, җөмләләрне аңлап тәрҗемә итә белү; тәкъдим ителгән текстны тыңлап, эчтәлеге буенча сорау бирә, сорауларга җавап бирә белү;

зур булмаган аутентив яки адаптацияләнгән әдәби әсәрләрдән өзекләрне, информацион характердагы текстларны, газета-журналлардан мәкаләләрне тыңлап аңлап, эчтәлеге буенча фикереңне әйтә, аралашуга чыга белү;

Сыйныфташларыңның сөйләмен тыңлап аңлау һәм аларга үз фикереңне аңлата белү, алар белән әңгәмә кору, әңгәмәдә катнаша белү.

Диалогик сөйләм

Сорау, җавап, килешү-килешмәү, шикләнү һәм башка репликаларны дөрес кулланып, әңгәмә кору, сөйләшә белү;

аралашуда катнаша, аны туктата һәм яңадан башлый белү;

парда, төркемдә сөйләшү барышында үз фикереңне аңлата, раслый, дәлилли белү, ситуация аңлашылмаганда, сорау биреп, сөйләм барышын ачыклый белү;

терәк схемалар кулланып, ситуация буенча әңгәмә кора белү;

татар сөйләм этикеты үрнәкләреннән урынлы файдаланып әңгәмә кору, сөйләшә белү.

Монологик сөйләм

Программада тәкъдим ителгән темалар буенча тиешле эзлеклелектә текст төзи һәм аның эчтәлеген сөйли белү;

конкрет ситуациягә үз карашыңны әйтә, төрле вакыйгалар, яңалыкларны хәбәр итә белү;

монологик сөйләмдә кереш, эндәш сүзләрне кулланып, орфоэпик һәм грамматик нормаларны саклап, үз фикереңне төгәл җиткерә белү;

өйрәнгән текстны үз сүзләрең белән сөйләп бирә белү;

өйрәнгән шигырьләрне яттан сәнгатьле сөйли белү.

Уку

Уку текстларын татар теленең әйтелеш нормаларын саклап, сәнгатьле һәм аңлап уку;

текстның эчтәлегенә нигезләнеп, контекст буенча яңа сүзләрнең мәгънәсен аңлый белү;

таныш булмаган текстны эчтән укып, аның төп фикерен таба белү;

таныш булмаган сүзләрнең, төзелмәләрнең тәрҗемәсен сүзлектән таба белү.

Язу

Өйрәнелгән темалар буенча актив куллануда булган сүзләрне дөрес яза белү;

конкрет бер тема буенча хикәя төзи белү;

прагматик текстлар (рецептлар, белдерүләр, афиша һ.б.), эпистоляр жанр текстлары (хатлар, котлаулар һ.б.) яза белү;

үзеңне борчыган проблемага карата үз фикерләреңне язмача җиткерә белү;

тәкъдим ителгән текстның эчтәлегенә нигезләнеп, аны үзгәртеп яки дәвам итеп яза белү.

Рус телендә сөйләшүче балаларның татар теленнән белем һәм күнекмәләрен тикшерү төрләре

	Эш төрләре	Сыйныфлар				
		5	6	7	8	9
1.	Тыңлап аңлау	0,5-0,7 минут	0,8-0,9 минут	1 минут	1,2 минут	1,5 минут
2.	Диалогик сөйләм	5-6 реплика	6-7 реплика	7-8 реплика	9-10 реплика	11-12 реплика
3.	Монологик сөйләм	7-8 фраза	8-10 фраза	8-10 фраза	10-12 фраза	10-12 фраза

4.	Һәр тема буенча аралаша белү күнекмәләрен ситуатив күнегүләр аша тикшерү	4	4	4	4	5
5.	Уку	55-60 сүз	60-70 сүз	70-80 сүз	80-90 сүз	90-95 сүз
6.	Язу: сүзлек диктанты	8-10 сүз	10-15 сүз	15-18 сүз	18-22 сүз	22-25 сүз

Татарстан Республикасы
Югары Ослан муниципаль районы
муниципаль белем бирү учреждениесе
“Матюшино урта гомуми белем бирү” мәктәбе

«Каралды»	«Килешенде»	«Расланды»
Гуманитар фәннәр	Уку эшләре буенча	МББУ “Матюшино урта гомуми белем бирү мәктәбе” директопы
МБ җитәкчесе	директор урынбасары	___________/________________/
__________/_________/	___________/______________/	боерык №____
1 нче санлы беркетмә	«_____»____________2019 ел	«____»_______2019 ел
«__»___ _____2019 нчы ел		

Әдәбияттан

6нчы сыйныф өчен

ЭШ ПРОГРАММАСЫ

Загирова Раушания Васыйл кызы

туган тел һәм әдәбият укытучысы

Педагогик совет утырышында гамәлгә керде
1 нче беркетмә “____” __________ 2019 ел

2019-2020 нче уку елы

Укытучы: Загирова Раушания Васыйл кызы

Сәгать саны: барлыгы 35 сәгать, атнага 1сәгать.

Программа – “Рус телендә урта гомуми белем бирүче мәктәпләрдә татар теле укыту программасы” (рус телендә сөйләшүче балалар өчен) 5-11 нче сыйныфлар, Казан, “Мәгариф” нәшрияты, 2011. Төзүчеләр: Р.З.Хәйдарова, Р.Л.Малафеева

Дәреслек – Хәйдәрова Р.З., Г.М. Ахметзянова Татар теле 6 нчы сыйныф. – Казан, “Татармультфильм”, 2014.

Методик кулланма – Татар әдәбияты: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмаларындаэшләүче укытучылар өчен методик әсбап. 5 сыйныф**.** Мотыйгуллина Ә.Р., Ханнанов Р.Г., Гыйзәтуллина Э.Х. Мифтахетдинова Ә.З.”Мәгариф-Вакыт” нәшрияты, 2014 ел.

Өстәмә әдәбият

- Татарча сөйләшергә өйрәнәбез, методик кулланма. Р. З. Хәйдәрова, К. М. Зарипова, Ф. С. Сафиуллина.

- Татар теленнән грамматик биремнәр методик кулланма/ Җ.З. Багаева, Яр Чаллы, 2002. - 38б.

- Таблицалар һәм схемалар өйрәтәләр: Рус телендә сөйләшүче балалар өчентатар теленнән таблицалар һәм схемалар. – Казан: Мәгариф, 1998

Әдәбият һәр яктан үскән, рухи яктан бай, әхлакый идеаллары һәм эстетик таләпләре булган камил шәхес тәрбияләүдә әһәмиятле урын алып тора. Урта белем бирү системасындагы татар әдәбияты курсы сәнгатьне тормыш белән бәйләп өйрәнүгә, эчтәлек белән форма берлеге, тарихилык, традиция һәм новаторлык, тарихи-культурологик мәгълүматларны аңлау, әхлакый-эстетик күзаллау булдыру, әдәбият теориясе һәм тарихы буенча төшенчәне үзләштерү, әдәби әсәрне бәяләү һәм күнекмәләрне формалаштыру, әдәби телнең сәнгатьлелек чараларын үзләштерү.

Федераль дәүләт стандартларына нигезләнеп төзелгән татар әдәбияты дәреслекләре барлык фәннәрне өйрәнү барышындагы фундаменталь төшкә (фундаментальное ядрога), универсаль уку гамәлләренә нигезләнә,

укучыларның яшь һәм әдәби үсеш дәрәҗәсен исәпкә ала. Укыту һәм тәрбиянең гомуми нәтиҗәләре иҗтимагый, шәхси, танып-белү һәм коммуникатив үсешне тәэмин итеп, укучыларның белемнәрен, күнекмәләрен үстереп, дөньяны танып белүгә әзерләп, хезмәттәшлеккә, үзлегеннән белем алуга, камиллеккә омтылучы шәхес тәрбияләүгә барып тоташа. Аерым алганда, уку-укытуга системалы-гамәли якын килү нәтиҗәсендә, укучыларның **иҗтимагый** үсешенә (халыкның рухи кыйммәтләрен аңлаучы, үстерүче Россия гражданины тәрбияләү); **шәхси** үсешенә (үзлегеннән белем алырга, иҗади сәләте үскән, компетентлы, үзаңы үскән, үзенең гражданлык карашларын ачыктан-ачык белдерүгә сәләтле, үз-үзенә тәнкыйди караштa торган, тормыш авырлыкларын каршы торырлык шәхес тәрбияләү); **танып белү** эшчәнлеген үстерүгә (фәнни дөнья сурәтен аңлаучы, үзенең танып-белү һәм интеллектуаль эшчәнлеге белән идарә итә ала торган, уку, белем алу чараларын күзаллый торган, репрезентатив, символик, логик, иҗади фикерләү сәләте үскән, рефлексиягә сәләтле укучы тәрбияләү); **коммуникатив** үсешкә (аралашу компетенциясе үскән, тыңларга, диалогта, гомуми сөйләшүдә катнаша алырлык, туган телен, рус телен, чит телне камил белүенә) басым ясалды. Шул ук гамәлләрне тормышка ашыру барышында, яшүсмерләрнең яшь үзенчәлекләре дә игътибарга алынды.

Күпмилләтле мохиттә гомуми әдәби белем бирү барышында универсаль уку гамәлләре дүрт блокка бүлеп каралды. Алар арасында **шәхси** УУГ − тормышчан, шәхескә юнәлтелгән, һөнәри юнәлештә үз юлын табуга, кешенең эчке потенциалын рациональ файдалана белүенә бәйле блок. Р**егулятив** уку гамәлләре шәхес тәрбияләүдә планлаштырырга өйрәтү, фаразлау, коррекция, бәяләү кебек якларны үзәккә ала. **Танып белү** гамәлен алгы планга чыгарган блокта логик, проблеманы кую һәм чишүгә юнәлтелгән, тамга-символик якны иңләгән гомумуку гамәлләренә игътибар ителә. **Коммуникатив** УУГ кешеләр язмышына битараф булмауны, кешеләргә ярдәмчеллек сыйфатларын тәрбияләүне, иҗтимагый компетентлыкны үз эченә ала.

Универсаль уку гамәлләрен рус телле балаларга татар әдәбиятын укыту барышында куллану нәтиҗәсендә, укучыларны мөстәкыйль эшләргә өйрәтү көтелә. Бу вакытта укытучы эшчәнлегендә идарә итү алымнары кочәя.

Шул рәвешле, федераль дәүләт стандартларына таянып татар әдәбиятын өйрәнүнең **максаты** да ачыкланды: туган халкының һәм җирле халыкның телен, мәдәниятен, әдәбиятын яхшы белгән, һәрьяктан камил, милли горурлык хисләре үскән шәхес (гражданин) тәрбияләү.

Әлеге максатны тормышка ашыру өчен, түбәндәге **бурычлар** билгеләнде:

– Татарстан төбәгендә яшәп, җирле халык белән аралашкан укучыларны төбәкнең әдәби-мәдәни байлыгы белән якыннан таныштыру;

– татар әдәбияты турындагы мәгълүматларны төрле халык фольклоры, әдәбияты, мәдәнияте, милли образлары белән чагыштырма-типологик аспектта бирү;

– татар халык авыз иҗаты турында тулы күзаллау булдыру, аны баланың үз туган халыкының рухи җәүһәрләре белән чагыштырырга күнектерү;

– татар әдипләре, мәдәният әһелләре турында күзаллау булдыру, аларны таныргa, аңларга, башка халык сүз сәнгатен үстерүчеләр белән чагыштырма планда бәяләргә өйрәтү;

– татар, рус, Россиядә яшәүче башка халыклар, бөтендөнья әдәбияты белеме казанышларының уртак нигезен аңлау, аларны үстерү һәм киңәйтү.

Әлеге максат һәм бурычларга ирешү өчен, түбәндәге принциплар истә тотылырга тиеш. Рус телендә сөйләшүче балалар өчен татар әдәбиятының асылын төшендерү укытучының сүз сәнгате серләрен яхшы белүен, иҗади эшләү күнекмәләре булуын таләп итә. Мәктәп баласына сүз сәнгатенең серләрен ачуда **эстетик принцип** (укытучының матурлыкны күрә алуы һәм башкаларне да күрергә өйрәтә алуы), **эзлеклелек** (укучы алган белемнең тулыланып, баеп баруы), **әдәбиятны сүз сәнгате буларак өйрәнү** (татар телендә язылган әсәрләрдә әдәби образларны ачу үзенчәлекләре, татар теленең матурлыгын күрергә өйрәтү), күләме ягыннан кечкенә булган әсәрләргә шәхси мөнәсәбәт булдыру, ягъни **психологик принцип** (мәктәп баласының яшь үзенчәлекләрен, әдәби әзерлек дәрәҗәсен исәпкә алып эш итү) ярдәмгә килә. Аерым игътибар **коммуникативлык принцибына** бирелә. Бу принципның өстен чыгуы рус телендә сөйләшүче укучыларның әдәби әсәр аша татар теленең серләренә тирәнрәк төшенүләре, матур әдәбият әсәрен сорауларга нигезләнеп сөйли алуы, үз фикерләрен ачык әйтә алуы, әдәби әсәрнең аралашу чарасына әверелүе белән дә бәйле. Укучыларның әдәби әсәрне кабул итү һәм әдәби үсеш үзенчәлекләрен исәпкә алып, **дифференциацияләү** (аерым төркемнәргә аерып, бүлеп эшләү) һәм **интеграцияләү** (татар теле һәм рус әдәбияты дәресләрендә алынган теоретик белемнәрне һәм гамәли эш күнекмәләрен файдалану) дә үзәккә алына

Төбәгебездә яшәүче җирле халык рус милләтеннән булганлыктан, җәмгыятьтә аралашу теле дә - рус теле, шуңа күрә балалар татар гаиләләрендә туып үссәләр дә, нигездә русча сөйләшәләр. Татар гаиләләренең күпчелегендә ата-аналар да балалары белән русча аралаша, татар фамилияле укучыларның теле русча ачылып рус телендә формалаша. Ата-аналары туган тел буларак татар телен сайлаган балаларны татарча аралашырга өйрәтү – туган тел укытучыларының төп максаты. Максатка ирешү өчен, әдәбият дәресләре татар теле дәресләре белән үрелеп, бербөтен булып оештырылырга тиеш дип саныйбыз. Тел дәресләрендә кергән лексиканы, өйрәнелгән грамматиканы кулланып ситуатив күнегүләр эшләү, әсәр үрнәкләре өйрәнү, һ.б. - барысы да сөйләмне үстерүгә юнәлдерелергә тиеш.

Сәгатьләр:

Тест – 4;

Проект – 2;

Экскурсия -1

Әсәрләрне өйрәнү – 28.

Ятлау өчен тәкъдим ителә торган әсәрләр:

Татарстан Республикасы гимны сүзләре
Г.Тукай “Безнең гаилә”
Г.Тукай “Су анасы”
Китап. Х.Шабанов шигыре
Р.Миңнуллин шигырьләре / Әни кирәк/
Л.Лерон “Хәерле иртә”
Вәсилә Фәттахова җыры “Туган як”

5-9 нчы сыйныф укучыларның белем дәрәҗәсенә таләпләр

Тыңлап аңлау

Төрле төрдәге тыңлап аңлау күнегүләрен үти белү;

сүзләрне, җөмләләрне аңлап тәрҗемә итә белү; тәкъдим ителгән текстны тыңлап, эчтәлеге буенча сорау бирә, сорауларга җавап бирә белү;

зур булмаган аутентив яки адаптацияләнгән әдәби әсәрләрдән өзекләрне, информацион характердагы текстларны, газета-журналлардан мәкаләләрне тыңлап аңлап, эчтәлеге буенча фикереңне әйтә, аралашуга чыга белү;

Сыйныфташларыңның сөйләмен тыңлап аңлау һәм аларга үз фикереңне аңлата белү, алар белән әңгәмә кору, әңгәмәдә катнаша белү.

Диалогик сөйләм

Сорау, җавап, килешү-килешмәү, шикләнү һәм башка репликаларны дөрес кулланып, әңгәмә кору, сөйләшә белү;

аралашуда катнаша, аны туктата һәм яңадан башлый белү;

парда, төркемдә сөйләшү барышында үз фикереңне аңлата, раслый, дәлилли белү, ситуация аңлашылмаганда, сорау биреп, сөйләм барышын ачыклый белү;

терәк схемалар кулланып, ситуация буенча әңгәмә кора белү;

татар сөйләм этикеты үрнәкләреннән урынлы файдаланып әңгәмә кору, сөйләшә белү.

Монологик сөйләм

Программада тәкъдим ителгән темалар буенча тиешле эзлеклелектә текст төзи һәм аның эчтәлеген сөйли белү;

конкрет ситуациягә үз карашыңны әйтә, төрле вакыйгалар, яңалыкларны хәбәр итә белү;

монологик сөйләмдә кереш, эндәш сүзләрне кулланып, орфоэпик һәм грамматик нормаларны саклап, үз фикереңне төгәл җиткерә белү;

өйрәнгән текстны үз сүзләрең белән сөйләп бирә белү;

өйрәнгән шигырьләрне яттан сәнгатьле сөйли белү.

Уку

Уку текстларын татар теленең әйтелеш нормаларын саклап, сәнгатьле һәм аңлап уку;
текстның эчтәлегенә нигезләнеп, контекст буенча яңа сүзләрнең мәгънәсен аңлый белү;
таныш булмаган текстны эчтән укып, аның төп фикерен таба белү;
таныш булмаган сүзләрнең, төзелмәләрнең тәрҗемәсен сүзлектән таба белү.

Язу

Өйрәнелгән темалар буенча актив кулланууда булган сүзләрне дөрес яза белү;

конкрет бер тема буенча хикәя төзи белү;
прагматик текстлар (рецептлар, белдерүләр, афиша һ.б.), эпистоляр жанр текстлары (хатлар, котлаулар һ.б.) яза белү;
үзеңне борчыган проблемага карата үз фикерләреңне язмача җиткерә белү;
тәкъдим ителгән текстның эчтәлегенә нигезләнеп, аны үзгәртеп яки дәвам итеп яза белү.

Рус телендә сөйләшүче балаларның татар теленнән белем һәм күнекмәләрен тикшерү төрләре
5-9 нчы сыйныфлар

	Эш төрләре	Сыйныфлар			
		5	6	7	
1.	Тыңлап аңлау	0,5-0,7 минут	0,8-0,9 минут	1 минут	1,2 ми
2.	Диалогик сөйләм	5-6 реплика	6-7 реплика	7-8 реплика	9-10 ре
3.	Монологик сөйләм	7-8 фраза	8-10 фраза	8-10 фраза	10-12 ф
4.	Һәр тема буенча аралаша белү күнекмәләрен ситуатив күнегүләр аша тикшерү	4	4	4	
5.	Уку	55-60 сүз	60-70 сүз	70-80 сүз	80-90 с
6.	Язу: сүзлек диктанты	8-10 сүз	10-15 сүз	15-18 сүз	18-22 с

Әдәбият дәресләренең эчтәлеге

Яңа уку елы башлана (8 сәг.)

Котлау,мактау формалары. Уку елы башлана.Без мәктәпкә әзерләнәбез.Җ.Тәрҗеманов "Якын дус". Китапка ничә яшь? Китап басу тарихына караган лексика. Каюм Насыйри –зур галим . татар телендә сүзлекләр. Без китапханәдә.Рәхмәт сиңа, китап! "Көндәлек нигә елый?"

"Без-булышчылар"(5 сәг.)

Өйдәге эшләр. Без әнигә булышабыз. Ф.Яруллин "Әхмәт нигә елады?"тексты .Л.Лерон "Супермалай". В.Осеева"Уллар". Р.Миңнуллин"Әни кирәк"шигыре.

"Дуслар белән күңелле(7 сәг.)

"Минем дустым". "Минем чын дустым". Сабантуй газетасындагы хат...Б.С.ү." Без хат язабыз". В Осеева"Зәңгәр яфраклар" текстын уку. Ш.Галиев "мин" шигыре өстендә эш. Р.Вәлиева "Туган көндә" тексты өстендә эш. "Могҗиза" салаты тексты.

"Туган җирем- Татарстан (6 сәг.)

Ә.Ерикәй"Туган ил" шигыре өстендә эш. Татарстан символикасы турында мәгълүмат бирү. "Англиядән килгән кунаклар" тексты өстендә эш. Татарстанда яшәүче милләтләр темасы буенча лексик-грамматик материал."Татарстан-дуслык иле" текстын уку. Г.Бәшировтан "Безнең Татарстан" б.с.ү. "Татарстан елгалары"тексты. Татарстан елгалары турында сөйләшәбез.

"Табигать белән бергә "(3сәг.)

“Без һәм кошлар” темасы буенча сөйләшү,колибри турында уку. Кыргый хайваннар дөньясына сәяхәт дәрес. Дүрт аяклы дусларыбыз турында сөйләшү.

“Сәламәт тәндә- сәламәт акыл” (3 сәг.)

Спорт төрләре. “Олимпия уеннары”. “Илдус һәм вирус” шигыре өстендә эш. “Файдалы җиде ризык”хикәясен уку.

Светофор-минем дустым (3 сәг.)

“Юл кагыйдәләре”. Юл кагыйдәлләре турында сөйләшәбез. “Әмир машиналары”.”Светофор –минем дустым”. “юлда сак бул!”Йомгаклау. “җәяүлегә киңәшләр”.

Әдәбият 7 сыйныф

Эш программасы татар теленең грамматикасын, программа тәкъдим иткән темалар буенча лексик минимумны үзләштереп сөйләмдә кулланырга өйрәтүне күз алдында тота. Моңа укыту планы нигезендә атнага 1 дәрес каралган, барлыгы 35 дәрес.

Укыту предметының гомуми аңлатмасы

Федераль дәүләт стандартларына таянып, татар әдәбиятын өйрәнүнең **максаты** – туган халкының һәм җирле халыкның телен, мәдәниятен, әдәбиятын яхшы белгән, һәрьяктан камил, милли горурлык хисләре үскән шәхес (гражданин) тәрбияләү.

Әлеге максатны тормышка ашыру өчен, түбәндәге **бурычлар** куела:

− Татарстан төбәгендә яшәп, җирле халык белән аралашкан укучыларны төбәкнең әдәби-мәдәни байлыгы белән якыннан таныштыру;

− татар әдәбияты турындагы мәгълүматларны төрле халык фольклоры, әдәбияты, мәдәнияте, милли образлары белән чагыштырма-типологик аспектта бирү;

− татар халык авыз иҗаты турында тулы күзаллау булдыру, аны баланың үз туган халыкының рухи җәүһәрләре белән чагыштырырга күнектерү;

− татар әдипләре, мәдәният әһелләре турында күзаллау булдыру, аларны танырга, аңларга, башка халык сүз сәнгатен үстерүчеләр белән чагыштырма планда бәяләргә өйрәтү;

− татар, рус, Россиядә яшәүче башка халыклар, бөтендөнья әдәбияты белеме казанышларының уртак нигезен аңлау, аларны үстерү һәм киңәйтү.

Әлеге максат һәм бурычларга ирешү өчен, **түбәндәге принциплар** истә тотыла: мәктәп баласына сүз сәнгатенең серләрен ачуда **эстетик принцип** (укытучының матурлыкны күрә алуы һәм башкаларны да күрергә өйрәтә алуы), **эзлеклелек** (укучы алган белемнең тулыланып, баеп баруы), **әдәбиятны сүз сәнгате буларак өйрәнү** (татар телендә язылган әсәрләрдә әдәби образларны ачу үзенчәлекләре, татар теленең матурлыгын күрергә өйрәтү), күләме ягыннан кечкенә булган әсәрләргә шәхси мөнәсәбәт булдыру, ягъни **психологик принцип** (мәктәп баласының яшь үзенчәлекләрен, әдәби әзерлек дәрәҗәсен исәпкә алып эш итү) ярдәмгә килә. Аерым игътибар **коммуникативлык принцибына** бирелә. Бу принципның өстен чыгуы рус телендә сөйләшүче укучыларның әдәби әсәр аша татар теленең серләренә тирәнрәк төшенүләре, матур әдәбият әсәрен сорауларга нигезләнеп сөйли алуы, үз фикерләрен ачык әйтә алуы, әдәби әсәрнең аралашу чарасына әверелүе белән дә бәйле. Укучыларның әдәби әсәрне кабул итү һәм әдәби үсеш үзенчәлекләрен исәпкә алып, **дифференциацияләү** (аерым төркемнәргә аерып, бүлеп эшләү) һәм **интеграцияләү** (татар теле һәм рус әдәбияты дәресләрендә алынган теоретик белемнәрне һәм гамәли эш күнекмәләрен файдалану) дә үзәккә алына.

Сүз сәнгате булган әдәбият – тормышны үзенчәлекле танып белү формасы, ул хисси-эмоциональ тәэсир чаралары ярдәмендә дөнья сурәтен, моделен төзү һәм шуңа карата мөнәсәбәт формалаштыру сәләтенә ия. Мәктәптә укыту предметы буларак ул әхлакый-эстетик һәм интеллектуаль әзерлекле шәхес, гражданин тәрбияләүдә турыдан туры катнаша. Укучы әдәби әсәрләр, аларның авторлары фикере аша гомумкешелек кыйммәтләрен, халыкның рухи байлыгын үзләштерә: тормыш фәлсәфәсенә төшенә, шуңа күрә гомуми белем бирү системасында бу укыту предметының әһәмияте зур

Уку фәненең уку планында тоткан урыны.

Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы муниципаль бюджет гомуми белем учреждениесе “Матюшино урта гомуми белем мәктәбе”нең 2019-2020 нче уку елына укыту планы буенча 7 нче сыйныфта татар әдәбиятыннан атнага 1 сәгать вакыт бирелә. Авторлык программасында татар әдәбиятына 35 сәгать вакыт каралган. Мәктәпнең базис укыту планы буенча, 35 уку атнасы хисабына, уку елы дәвамында татар әдәбиятына 35 сәгать планлаштырыла. Һәр тема программада каралган сәгать санынча өйрәнелә.

Дәреслек: Р.З.Хәйдәрова төп гомуми белеем бирү оешмалары өчен дәреслек (рус теллеөйрәнүче укучылар өчен). 7 нче сыйныф. Ике кисәктә. - Казан: ”Мәгариф-Вакыт” нәшрияты, 2015 ел.

Методик кулланма: Рус телендә төп гомуми белем бирү оешмаларында татар әдәбияты. Методик ярдәмлек. 7 нче сыйныф / Төзүчеләре: Р.З.Хәйдәрова - Казан: ”Татар мультфильм” нәшрияты, 2014 ел.

Уку-укыту материалын үзләштерүдән көтелгән нәтиҗәләр

- әдәби әсәрләрне, сүзләрен дөрес әйтеп, йөгерек уку;

- авторның әйтергә теләгән фикерен аңлау, үз мөнәсәбәтен белдерү, әсәрне өлешләргә бүлә һәм планын төзи белү;
- әдәби-теоретик төшенчәләрне рус әдәбияты белеме белән тәңгәлләштерү;
- татар әдәбиятының дөнья культурасында тоткан урынын аңлау;
- авторларның тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача күзаллау;
- 10—12 татар, рус, чит ил язучы, шагыйрьләренең исемнәрен һәм алар язган әсәрләрне белү;
- 4 – 5 сәнгать әһеленең тормышы, иҗаты турында мәгълүматлы булу;
- Казан һәм Татарстан төбәгендәге мәдәният учаклары (музей, театр, концерт залы һ.б.), балалар матбугаты турында белү;
- төрле халыкларның фольклор үрнәкләрен татар халык авыз иҗаты белән чагыштыру;
- 6 мәкаль, 6 әйтемне русча эквивалентлары белән истә калдыру;
- төрле авторларның 3 – 4 шигырен яттан сөйли белү;
- сүзлекләр, энциклопедияләр, интернет-ресурслардан файдаланып, үзенә кирәкле материалны табу;
- төрле темаларга проект эше яклау;
- әдәби әсәрне тормыш белән бәйләп, үз гамәлләренә бәя бирү.

Әдәбият дәресләренең эчтәлеге

Атнага 1 сәг. Барысы 34 сәг.

Белем һәм тормыш (7сәг.)

Хуш килдең,беренче сентябрь.Мин җәйне ничек үткәрдем?”Иң күңелле көн” тексты. “Көндәлек-документ, көндәлек-көзге”тексты. З.Туфайлова “Самат” шигыре. Ш.Маннур”Киңәш” шигыре. “Яхшы уку өчен нишләргә кирәк? Соравына җавап.

Без бергә ял итәбез (5 сәг.)

“Буш вакыт...” Буш вакытны үткәрү. Синеңчә ничек? Соравына җавап. Ш.Галиев “Ялгыш адым” шигыре. Р.Миңнуллин “Подъездагы язулар” тексты.

Өлкәннәр һәм кечкенәләр (7сәг.)

Өлкәннәр белән кечкенәләрнең үзара мөнәсәбәте. Әдәплелек турында сөйләшү. Х.Гарданов “Ничек кирәк?”тексты. Р.Мингалим” Иң зур кеше”

шигыре. Тәрбиялелек турында фикер алышу.В.Казыйхановның”Вөждан газабы” тексты. Ш.Галиев “Тагын бер рәхмәт “ шигыре.

Без Татарстанда яшибез (15 сәг.)

И.Юзеев “Татарстаным” шигыре. Казанның истәлекле урыннары. “Циркта” тексты.. “Безнең музейларыбыз”тексты. Татарстан турында сөйләшү. Татарстан картасы белән эш. Кешенең хыяллары турында сөйләшү. “Кешегә һәрвакыт яхшы кирәк” тексты. “Кешеләр белән бик авыр аралашсагыз” психолог киңәшләре. Б.с.ү.”Туган ягым”. “Туган ягым- Татарстан” . “Безнең өй” тексты өстендә эш. “Урман” тексты. Ситуатив күнегүләр. “ Син - табигать баласы”. Йомгаклау дәресе, җәйгә биремнәр.

8 нче сыйныф өчен
татар әдәбиятыннан эш программасы

Укыту планында 8 нче сыйныфта татар әдәбияты атнага 1 сәгать, елына 35 сәгать яки ким булырга мөмкин

Федераль дәүләт белем бирү стандартларына таянып, балаларга татар әдәбиятын өйрәнүнең максаты – туган халкының һәм җирле халыкның телен, мәдәниятен, әдәбиятын яхшы белгән, һәрьяктан камил, милли горурлык хисләре үскән шәхес тәрбияләү.

Әлеге максатны тормышка ашыру өчен түбәндәге бурычлар куела:

- Татарстан төбәгендә яшәп, җирле халык белән аралашкан укучыларны төбәкнең әдәби-мәдәни байлыгы белән якыннан таныштыру;
- татар әдәбияты турындагы мәгълүматларны төрле халык фольклоры, әдәбияты, мәдәнияте, милли образлары белән чагыштырма аспектта бирү;
- татар халык авыз иҗаты турында тулы күзаллау булдыру, аны баланың үз туган халкының рухи җәүһәрләре белән чагыштырырга күнектерү; әхлак нормаларын, җәмгыятьтә яшәү кагыйдәләрен төшендерү;
- татар әдипләре, сәнгать әһелләре турында күзаллау булдыру, аларны танырга, иҗатларын аңларга, башка халыкларның сүз сәнгатен, культурасын үстерүчеләр белән чагыштырма планда бәяләргә өйрәтү;
- татар, рус, Россиядә яшәүче башка халыклар, бөтендөнья әдәбияты белеме казанышларының уртак нигезен аңлау, аларны үстерү һәм киңәйтү;
- алган белем һәм күнекмәләрен тормышта куллана белергә, үз юлын сайларга әзерләү; укучыларда кешелеклелек, горурлык һәм үз кадереңне белү хисләрен тәрбияләү;
- Ватанны яратырга өйрәтү; гражданлык хисләре һәм ватанпәрвәрлек тәрбияләү. Татарстан Республикасының белем бирү системасына куйган төп бурычы – иҗади фикерләүче, инициативалы, иҗтимагый тормышта актив катнашучы, белемле ,ана теле һәм чит телләрдә дә иркен сөйләшеп аралашучы билингваль (полилингваль) шәхес тәрбияләү.

Укыту предметының укыту планында тоткан урыны

Мәктәпнең укыту планында каралганча, татар әдәбияты дәресләре өчен атнага – 1сәгать исәбеннән елга 34сәгать бирелә.

Планлаштырыла торган нәтиҗәләр

- өйрәнгән әдәби әсәрнең эчтәлеген аңлау;
- классик әдипләрнең биографик белешмәләре белән танышу;
- өйрәнгән әдәби-теоретик төшенчәләрне истә калдыру;
- әдәби текстны кабул итү һәм бәяләү;
- әдәби текстның мәгънәви өлешләрен аерып чыгару, укыган буенча план төзү;
- әдәби әсәрнең төрен һәм жанрын ачыклау;
-укыган әсәрнең темасын, проблемасын билгеләү;

- геройларга характеристика бирү;
- әдәби әсәрдәге эпизодларны һәм геройларны чагыштыру;
- укыганга үзеңнең мөнәсәбәтеңне белдерү;
- әсәрне сәнгатьле итеп уку;
- кабатлап сөйләүнең төрләреннән файдалану;
- өйрәнелгән әсәрләргә бәйле рәвештә телдән һәм язмача фикер белдерү;
- укыган әсәр буенча фикер алышуда катнашу, фикереңне дәлилли белү;
- аерым автор, аның әсәре, гомумән, әдәбият турында кирәкле мәгълүматны белешмә әдәбият, вакытлы матбугат, интернет чаралары һ.б. аша эзләү.

Шәхескә кагылышлы нәтиҗәләр:

- туган илгә мәхәббәт, ватанпәрвәрлек хисләре, туган телгә сакчыл караш булу;
- укуга теләк-омтылыш, җаваплылык белән карый белү;
- әйләнә-тирә табигатькә дөрес карашлы булу;
- кешеләр белән аралаша белү культурасына ия булу;

- гаделлек, дөреслек, яхшылык, мәрхәмәтлелек һ.б. сыйфатлар һәм аларның киресе булган сыйфатларны таный, бәяли алу;
- алган белем һәм осталыкны тормышта максатчан кулланырга өйрәнү.

Метапредмет нәтиҗәләре:

- текстны дөрес аңлап уку һәм бәяләү;
- билгеләрне аерып чыгару максаты белән объектларны анализлау;
- дөрес нәтиҗәләр чыгару, гомумиләштерү;
- сәбәп-нәтиҗә бәйләнешләрен билгеләү;
- үз фикереңне исбатлый һәм яклый алу;
- иптәшеңне тыңлый, ишетә белү, ишеткәнен үз фикере белән чагыштыра алу;
- үз фикереңне телдән һәм язма формада башкаларга җиткерә белү;
- төркемнәргә берләшү, бер фикергә килә белү;
- өлкәннәр һәм яшьтәшләреңбелән продуктив уртак гамәл оештыра белү;
- дәреснең темасын, проблемасын, максатын мөстәкыйль тәгъбир итә алу;
- план буенча эшли белү;
- үзконтроль һәм үзбәя нигезләрен үзләштерү, уку һәм танып-белүдә аңлы рәвештә сайлап ала белү.

Предмет нәтиҗәләре:

- төрле стильдәге һәм жанрдагы текстларны аңлап укый белү, текстның асыл мәгънәсен аңлау;
- әдәби әсәргә бәя биргәндә, элементар әдәби терминологиядән файдалана белү;
- геройларга характеристика бирү, төрле әсәрдәге бер яки берничә герой белән чагыштыра белү;
- авторның әйтергә теләгән фикерен аңлау, үз мөнәсәбәтен белдерү, әсәрне өлешләргә бүлә һәм планын төзи белү;
- татар әдәбиятының һәм тарихи мәгълүматларның дөнья культурасында тоткан урынын аңлау;
- авторларның тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача күзаллаулы булу;
- сүзлекләр, энциклопедияләр, Интернет-ресурслардан файдаланып, үзенә кирәкле материалны таба алу;
- төрле темаларга проект эше яклый алу;
- әдәби әсәрне тормыш белән бәйләп, үз гамәлләренә бәя бирә белү.

Программаның тематик эчтәлеге

Коммуникатив максат	**Якынча сөйләм үрнәкләре**	**Сүзләр һәм сүзтезмәләр**
	Күп укыган – күп белер (6 сәг.)	
“Яхшы уку җиңелме?” проблемасы буенча сөйләшү.	Яхшы уку өчен үзеңә күп таләпләр куярга кирәк: дәрестә игътибарлы булырга, көн дә өй эшен эшләргә кирәк. Өй эшен күчерергә	Өлгерә, соңга кала, җитешә, иртәрәк, арый, сүз бирә, сүзендә тора, оныта, вакытында, борчыла, тантаналы, узды, бүлек, ялгышты, хәзинә, ком-

“Яхшы уку һәм яхшы яшәү” проблемасы буенча фикер алышу. Интернет аша үз белемеңне күтәрү турында сөйләшү. Татарстанның Милли китапханәсе турында сөйли белү.	ярамый. <...> Яхшы яшәү өчен яхшы уку кирәкме? Минемчә, ... Син интернет белән дусмы? Рефератка материалны интернеттан алдым. Татарстанның Милли китапханәсе Казанда урнашкан. <...>	пьютерлаштырылган, аралаша, килешү, аңлатмалы сүзлек, мәдрәсә, фарсы, гарәп, эзли, эзи, аралашу, чит ил, килешү, сирәк басма, атаклы.
Яшьтәшләрең белән аралашу кагыйдәләре, дуслашу серләре, нинди кызлар һәм малайлар ошавы турында сөйләшү Яшүсмерләрнең мөнәсәбә-тендә алдашу, ялганлашу кебек күренешләргә үз карашын белдерә белү. Яшүсмерләрнең файдалы хезмәттә катнашуы, гаилә бюджетына үз өлешләрен кертә алулары турында сөйләшү. Укучылар арасындагы яшь талантлар турында әйтә белү	Яшьтәшләреңне хөрмәт итәргә, аларга игътибарлы булырга, ... кирәк, Миңа эшчән кызлар, тәмәке тартмый торган малайлар ошый. <...> Ялганлашу – начар гадәт. Җиңү ялганга нигезләнергә тиеш түгел. Җәй көне мин хезмәт бригадасында (хезмәт лагеренда) эшләдем.... . “Яшелләндерүчеләр” бригадасында хезмәт хакы зур булды... . Көнлек хезмәт хакы ... сум иде. Мин гаилә бюджетына үз өлешемне кертергә тырышам... Безнең сыйныфта Оля бик матур җырлый. <…>	аралашу, ялганлашу, һичшиксез, кызара, хата тану, читләшә, гаеп эзли, ялгышын тану, үпкәләшү, мөнәсәбәт, ялгыз, дәрәҗә, иркен, сөйкемле, тыйнак, ягымлы, сыра, тәмәке, батыр, горур, үз-үзеннән артык канәгать, ант итү, кызыксыну, адым, терелә, көнозын, гарьләнү, елак, көнләшү, чая, кызыксыну, серле, төп роль, хезмәт бригадасы, яшелләндерү, чистарту, хезмәт хакы, гаилә бюджеты, үз өлешем.
Буш вакытымны мин ничек үткәрәм? (6 сәг)		
“Егетлек" проблемасы буенча сөйләшү. Яраткан музыкаң буенча фикер алышу. Виртуаль аралашуның төрле ысуллары турында сөйләшү	Нәрсә ул егетлек? Буш вакытны ничек үткәрү егетлек була ала? Миңа күбрәк татарча рэп ошый. Мин “Иттифак” төркеме белән кызыксынам. <...> Минем интернетта үз сайтым, электрон адресым бар. Мин	Тәртипсезлек, көчлелек, өлгерлек, егетлек, тупаслык, эшсезлек, башкаручы, иң, әйләнә-тирә, уртак тел табу, эчке дөнья, уен-көлке, игътибар үзәге, читләшү.

	интернеттан файдалы мәгълүматлар алам. <...>	
Табигать һәм кеше (6 сәг.)		
Табигатькә сак караш турында сөйләшү. Табигать серләре, табигатьтәге кызыклы күренешләр турында мәгълүмат бирә белү “Яшел планета” конкурсында, Мин чисталык яратам”, “Кошларга ярдәм” акцияләрендә катнашу турында сөйләшү.	Ял иткән урынны чиста калдырырга кирәк, чөнки ... . Чишмәләр изге урын, ял итү урыны, шуңа күрә ... Оксана “Яшел планета” конкурсында беренче урынны алды, чөнки ул	көрәшү, ягулык, учак ягу, чүп-чар, пычрату, чишмә, Җир шары, дым саклау, катнаша, җиңә.
Без Татарстанда яшибез (6 сәг.)		
Татарстанның урнашкан урыны, климаты, мәйданы, табигый байлыклары турында сөйли белү. Казан шәһәрендәге яңа үзгәрешләр турында сөйли белү. Казанның бүгенге йөзе, архитектура истәлекләре, яңа ял итү урыннары.	Татарстан Европаның көнчыгышына урнашкан. Казан метросының Г.Тукай тукталышы миңа ошады. <…> Казанда яңа спорт корылмалары төзелде ... . Сиңа Бауман һәм С-Петербург урамнарының кайсы күбрәк ошый? Без аквапаркта ял итәргә яратабыз, чөнки	Европа, көнчыгыш, чикләшә, мәйдан, төньяк, көньяк, күмер, бакыр, балчык, бүгенге йөзе, кайсы, оештырыла, истәлек, корылмалары.
Татарстанның күренекле әдипләре (5 сәг.)		
Габдулла Тукай, Муса Җәлил Абдулла Алиш турында сөйли белү. Аларның шигырьләрен яттан сөйләү. А.Алиш, Галимҗан Ибраһи-мов турында белешмә бирә белү, әсәрләренең эчтәлеген кыскача сөйләү.	Габдулла Тукай 1886нчы елда мулла гаиләсендә туа. <…> Муса Җәлил – Советлар Союзы Герое. <…> Абдулла Алиш – Җәлилнең иптәше.	Мәдрәсә, ятим, үги әби, иҗат итә, ачы язмыш, яланаяк, асрарга, олаучы, гаҗәпләнде, кала, күрше авыл, мәкалә, әдәби әсәр, Бөек Ватан сугышы, әсирлек, тоткынлык, көрәш, төрмә, фашизмга каршы, легионерлар, үлемсез, мәңгелек, дан.

Программаның эчтәлеге буенча тематик бүленеш

№	Темалар	Сәг. саны
1	Күп укыган күп белер.	6
2	Мин һәм яшьтәшләрем.	6
3	Буш вакытымны ничек үткәрәм?	6
4	Табигать һәм кеше	6
5	Без татарстанда яшибез.	6
6	Татар халкының күренекле әдипләре турында истәлекләр.	5
8	Барысы.	35

Укучыларның белем дәрәҗәсенә таләпләр.

Тыңлап аңлау. Аерым сүзләрне, җөмләләрне тыңлап тәрҗемә итә белү; бәйләнешле текстны тыңлап, эчтәлеге буенча укытучының сорауларына җавап бирү; дәрес барышында җанлы сөйләмне аңлап аралаша белү, фикер алышуда катнашу.

Диалогик һәм монологик сөйләм. Сорау, җавап, килеш(мә)ү, шикләнү һәм башка репликаларны дөрес кулланып, әңгәмә кору, сөйләшә белү, аралашуда катнаша, аны туктата һәм яңадан башлый белү; парда, төркемдә сөйләшү барышында үз фикереңне аңлата, раслый, дәлилли белү, ситуация аңлашылмаганда, сорау биреп, сөйләм барышын ачыклый белү; терәк схемалар кулланып, ситуация буенча әңгәмә кора белү. Программада тәкъдим ителгән темалар буенча тиешле эзлеклелектә текст төзи һәм аның эчтәлеген сөйли белү; конкрет ситуациягә үз карашыңны, төрле вакыйгалар, яңалыкларны хәбәр итә белү;монологик сөйләмдә кереш, эндәш сүзләрне кулланып, орфоэпик һәм грамматик нормаларны саклап, үз фикереңне төгәл җиткерә белү.

Уку. Танышу, өйрәнү һәм карап чыгу максаты белән уку төрләреннән файдаланып, текстларны аңлап уку һәм кирәкле мәгълүматны табу; укылган текстның эчәлеген кыскача яки тулы итеп сөйләп бирү

Балаларның белем һәм күнекмәләрен бәяләү нормалары.

Диалогик сөйләмне бәяләү
Бирелгән ситуация яки лексик тема буенча әйтелеше һәм грамматик төзелеше ягыннан дөрес, эчтәлеге ягыннан эзлекле һәм тулы диалогик сөйләм төзегәндә, «5»ле куела.
Бирелгән ситуация яки лексик тема буенча репликаларның әйте¬лешендә һәм аерым сүзләрнең грамматик формаларында 2 — 3 хата җибәреп, эчтәлеге ягыннан эзлекле диалогик сөйләм төзегәндә, «4»ле куела.
Өстәмә сораулар ярдәмендә генә әңгәмә кора алганда, репликаларның әйтелешендә һәм сүзләрнең грамматик формаларында 4 — 6 хата җибәреп, эчтәлеге ягыннан эзлексез диалогик сөйләм төзегәндә, «3»ле куела.
Бирелгән ситуаиия яки лексик тема буенча диалог төзи алмаганда, «2»ле куела.
Монологик сөйләмне бәяләү
Әйтелеше һәм грамматик төзелеше ягыннан дөрес һәм эчтәлеге ягыннан тулы, эзлекле монологик сөйләм өчен «5»ле куела.
Аерым сүзләрнең әйтелешендә, грамматик формаларында яки жөм¬лә төзелешендә 2 — 3 хатасы булган, эчтәлеге ягыннан тулы монологик сөйләм өчен «4»ле куела.
Сүзләрнең әйтелешендә, җөмлә төзелешендә 4 — 6 хаталы, эчтәлеге ягыннан эзлекле булмаган монологик сөйләм өчен «3»ле куела.
Лексик темага монолог төзи алмаганда, «2»ле куела.
Ишетеп аңлауны бәяләү
Тыңланган татар сөйләмен тулаем аңлап, төп эчтәлеген сөйләп бирә алганда, «5»ле куела.
Тыңланган татар сөйләмен аңлап, эчтәлеген якынча дөрес сөйли алганда, «4»ле куела.
Тыңланган татар сөйләмен аңлап, эчтәлеген өлешчә генә сөйли алганда, «3»ле куела.
Тыңланган татар сөйләменең эчтәлеген тулаем аңламаганда, «2»ле куела.
Укуны бәяләү
Текстның эчтәлеген тулаем аңлап, сәнгатьле итеп укыганда, «5»ле куела.
Текстның эчтәлеген аңлап, сәнгатьле һәм аңлаешлы итеп укыганда, әмма 2—3орфоэпик хата (авазларның әйтелешен бозу, басымны дөрес куймау, интонацияне сакламау) булганда, «4»ле куела.
Текстның эчтәлеген өлешчә аңлап укыганда, 4 — 6 тупас орфоэпик хата булганда, «3»ле куела.
Текстның эчтәлеген тулысынча аңламыйча, орфоэпик кагыйдәләр¬не бозып укыганда, «2»ле куела

Йомгаклау билгесе: Йомгаклау билгесе чирек, яртыеллык һәм уку елы ахырында куела. Ул , беренче чиратта, укучыларның телдән сөйләм күнекмәләре,бәйләнешле сөйләм төзи белә осталыгы,татар телендә аралаша

алу мөмкинлекләреннән чыгып, шул ук вакытта язма эшләрнең нәтиҗәләрен исәпкә алып куелырга тиеш.

8 нче сыйныф өчен
татар әдәбиятыннан эш программасы

Укыту планында 8 нче сыйныфта татар әдәбияты атнага 1 сәгать, елына 35 сәгать яки ким булырга мөмкин

Федераль дәүләт белем бирү стандартларына таянып, балаларга татар әдәбиятын өйрәнүнең максаты – туган халкының һәм җирле халыкның телен, мәдәниятен, әдәбиятын яхшы белгән, һәрьяктан камил, милли горурлык хисләре үскән шәхес тәрбияләү.

Әлеге максатны тормышка ашыру өчен түбәндәге бурычлар куела:

- Татарстан төбәгендә яшәп, җирле халык белән аралашкан укучыларны төбәкнең әдәби-мәдәни байлыгы белән якыннан таныштыру;
- татар әдәбияты турындагы мәгълүматларны төрле халык фольклоры, әдәбияты, мәдәнияте, милли образлары белән чагыштырма аспектта бирү;
- татар халык авыз иҗаты турында тулы күзаллау булдыру, аны баланың үз туган халкының рухи җәүһәрләре белән чагыштырырга күнектерү; әхлак нормаларын, җәмгыятьтә яшәү кагыйдәләрен төшендерү;
- татар әдипләре, сәнгать әһелләре турында күзаллау булдыру, аларны танырга, иҗатларын аңларга, башка халыкларның сүз сәнгатен, культурасын үстерүчеләр белән чагыштырма планда бәяләргә өйрәтү;
- татар, рус, Россиядә яшәүче башка халыклар, бөтендөнья әдәбияты белеме казанышларының уртак нигезен аңлау, аларны үстерү һәм киңәйтү;
- алган белем һәм күнекмәләрен тормышта куллана белергә, үз юлын сайларга әзерләү; укучыларда кешелеклелек, горурлык һәм үз кадереңне белү хисләрен тәрбияләү;
- Ватанны яратырга өйрәтү; гражданлык хисләре һәм ватанпәрвәрлек тәрбияләү. Татарстан Республикасының белем бирү системасына куйган төп бурычы – иҗади фикерләүче, инициативалы, иҗтимагый тормышта актив катнашучы, белемле ,ана теле һәм чит телләрдә дә иркен сөйләшеп аралашучы билингваль (полилингваль) шәхес тәрбияләү.

Укыту предметының укыту планында тоткан урыны

Мәктәпнең укыту планында каралганча, татар әдәбияты дәресләре өчен атнага – 1сәгать исәбеннән елга 34сәгать бирелә.

Планлаштырыла торган нәтиҗәләр

- өйрәнгән әдәби әсәрнең эчтәлеген аңлау;
- классик әдипләрнең биографик белешмәләре белән танышу;
- өйрәнгән әдәби-теоретик төшенчәләрне истә калдыру;
- әдәби текстны кабул итү һәм бәяләү;
- әдәби текстның мәгънәви өлешләрен аерып чыгару, укыган буенча план төзү;
- әдәби әсәрнең төрен һәм жанрын ачыклау;
-укыган әсәрнең темасын, проблемасын билгеләү;

- геройларга характеристика бирү;
- әдәби әсәрдәге эпизодларны һәм геройларны чагыштыру;
- укыганга үзеңнең мөнәсәбәтеңне белдерү;
- әсәрне сәнгатьле итеп уку;
- кабатлап сөйләүнең төрләреннән файдалану;
- өйрәнелгән әсәрләргә бәйле рәвештә телдән һәм язмача фикер белдерү;
- укыган әсәр буенча фикер алышуда катнашу, фикереңне дәлилле белү;
- аерым автор, аның әсәре, гомумән, әдәбият турында кирәкле мәгълүматны белешмә әдәбият, вакытлы матбугат, интернет чаралары һ.б. аша эзләү.

Шәхескә кагылышлы нәтиҗәләр:

- туган илгә мәхәббәт, ватанпәрвәрлек хисләре, туган телгә сакчыл караш булу;
- укуга теләк-омтылыш, җаваплылык белән карый белү;
- әйләнә-тирә табигатькә дөрес карашлы булу;
- кешеләр белән аралаша белү культурасына ия булу;

 гаделлек, дөреслек, яхшылык, мәрхәмәтлелек һ.б. сыйфатлар һәм аларның киресе булган сыйфатларны таный, бәяли алу;
 алган белем һәм осталыкны тормышта максатчан кулланырга өйрәнү.

Метапредмет нәтиҗәләре:

 текстны дөрес аңлап уку һәм бәяләү;
 билгеләрне аерып чыгару максаты белән объектларны анализлау;
 дөрес нәтиҗәләр чыгару, гомумиләштерү;
 сәбәп-нәтиҗә бәйләнешләрен билгеләү;
 үз фикереңне исбатлый һәм яклый алу;
 иптәшеңне тыңлый, ишетә белү, ишеткәнен үз фикере белән чагыштыра алу;
 үз фикереңне телдән һәм язма формада башкаларга җиткерә белү;
 төркемнәргә берләшү, бер фикергә килә белү;
 өлкәннәр һәм яшьтәшләреең белән продуктив уртак гамәл оештыра белү;
 дәреснең темасын, проблемасын, максатын мөстәкыйль тәгъбир итә алу;
 план буенча эшли белү;
 үзконтроль һәм үзбәя нигезләрен үзләштерү, уку һәм танып-белүдә аңлы рәвештә сайлап ала белү.

Предмет нәтиҗәләре:

- төрле стильдәге һәм жанрдагы текстларны аңлап укый белү, текстның асыл мәгънәсен аңлау;
- әдәби әсәргә бәя биргәндә, элементар әдәби терминологиядән файдалана белү;
- геройларга характеристика бирү, төрле әсәрдәге бер яки берничә герой белән чагыштыра белү;

 авторның әйтергә теләгән фикерен аңлау, үз мөнәсәбәтен белдерү, әсәрне өлешләргә бүлә һәм планын төзи белү;

 татар әдәбиятының һәм тарихи мәгълүматларның дөнья культурасында тоткан урынын аңлау;

 авторларның тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача күзаллаулы булу;

 сүзлекләр, энциклопедияләр, Интернет-ресурслардан файдаланып, үзенә кирәкле материалны таба алу;

 төрле темаларга проект эше яклый алу;

 әдәби әсәрне тормыш белән бәйләп, үз гамәлләренә бәя бирә белү.

Программаның тематик эчтәлеге

Коммуникатив максат	Якынча сөйләм үрнәкләре	Сүзләр һәм сүзтезмәләр
	Күп укыган – күп белер (6 сәг.)	
“Яхшы уку җиңелме?” проблемасы буенча сөйләшү.	Яхшы уку өчен үзеңә күп таләпләр куярга кирәк: дәрестә игътибарлы булырга, көн дә өй эшен эшләргә кирәк. Өй эшен күчерергә	Өлгерә, соңга кала, җитешә, иртәрәк, арый, сүз бирә, сүзендә тора, оныта, вакытында, борчыла, тантаналы, узды, бүлек, ялгышты, хәзинә, ком-

“Яхшы уку һәм яхшы яшәү” проблемасы буенча фикер алышу. Интернет аша үз белемеңне күтәрү турында сөйләшү. Татарстанның Милли китапханәсе турында сөйли белү.	ярамый. <...> Яхшы яшәү өчен яхшы уку кирәкме? Минемчә, ... Син интернет белән дусмы? Рефератка материалны интернеттан алдым. Татарстанның Милли китапханәсе Казанда урнашкан. <...>	пьютерлаштырылган, аралаша, килешү, аңлатмалы сүзлек, мәдрәсә, фарсы, гарәп, эзли, эзи, аралашу, чит ил, килешү, сирәк басма, атаклы.
Яшьтәшләрең белән аралашу кагыйдәләре, дуслашу серләре, нинди кызлар һәм малайлар ошавы турында сөйләшү Яшүсмерләрнең мөнәсәбә-тендә алдашу, ялганлашу кебек күренешләргә үз карашын белдерә белү. Яшүсмерләрнең файдалы хезмәттә катнашуы, гаилә бюджетына үз өлешләрен кертә алулары турында сөйләшү. Укучылар арасындагы яшь талантлар турында әйтә белү	Яшьтәшләреңне хөрмәт итәргә, аларга игътибарлы булырга, ... кирәк, Миңа эшчән кызлар, тәмәке тартмый торган малайлар ошый. <...> Ялганлашу – начар гадәт. Җиңү ялганга нигезләнергә тиеш түгел. Җәй көне мин хезмәт бригадасында (хезмәт лагеренда) эшләдем.... . “Яшелләндерүчеләр” бригадасында хезмәт хакы зур булды... . Көнлек хезмәт хакы ... сум иде. Мин гаилә бюджетына үз өлешемне кертергә тырышам... Безнең сыйныфта Оля бик матур җырлый. <…>	аралашу, ялганлашу, һичшиксез, кызара, хата тану, читләшә, гаеп эзли, ялгышын тану, үпкәләшү, мөнәсәбәт, ялгыз, дәрәҗә, иркен, сөйкемле, тыйнак, ягымлы, сыра, тәмәке, батыр, горур, үз-үзеннән артык канәгать, ант итү, кызыксыну, адым, терелә, көнозын, гарьләнү, елак, көнләшү, чая, кызыксыну, серле, төп роль, хезмәт бригадасы, яшелләндерү, чистарту, хезмәт хакы, гаилә бюджеты, үз өлешем.
Буш вакытымны мин ничек үткәрәм? (6 сәг)		
“Егетлек" проблемасы буенча сөйләшү. Яраткан музыкаң буенча фикер алышу. Виртуаль аралашуның төрле ысуллары	Нәрсә ул егетлек? Буш вакытны ничек үткәрү егетлек була ала? Миңа күбрәк татарча рэп ошый. Мин “Иттифак” төркеме белән кызыксынам.	Тәртипсезлек, көчлелек, өлгерлек, егетлек, тупаслык, эшсезлек, башкаручы, иң, әйләнә-тирә, уртак тел табу, эчке дөнья, уен-көлке, игътибар үзәге,

турында сөйләшү	<...> Минем интернетта үз сайтым, электрон адресым бар. Мин интернеттан файдалы мәгълүматлар алам. <...>	читләшү.
Табигать һәм кеше (6 сәг.)		
Табигатькә сак караш турында сөйләшү. Табигать серләре, табигатьтәге кызыклы күренешләр турында мәгълүмат бирә белү “Яшел планета” конкурсында, Мин чисталык яратам”, “Кошларга ярдәм” акцияләрендә катнашу турында сөйләшү.	Ял иткән урынны чиста калдырырга кирәк, чөнки ... . Чишмәләр изге урын, ял итү урыны, шуңа күрә ... Оксана “Яшел планета” конкурсында беренче урынны алды, чөнки ул	көрәшү, ягулык, учак ягу, чүп-чар, пычрату, чишмә, Җир шары, дым саклау, катнаша, җиңә.
Без Татарстанда яшибез (6 сәг.)		
Татарстанның урнашкан урыны, климаты, мәйданы, табигый байлыклары турында сөйли белү. Казан шәһәрендәге яңа үзгәрешләр турында сөйли белү. Казанның бүгенге йөзе, архитектура истәлекләре, яңа ял итү урыннары.	Татарстан Европаның көнчыгышына урнашкан. Казан метросының Г.Тукай тукталышы миңа ошады. <…> Казанда яңа спорт корылмалары төзелде ... . Сиңа Бауман һәм С-Петербург урамнарының кайсы күбрәк ошый? Без аквапаркта ял итәргә яратабыз, чөнки	Европа, көнчыгыш, чикләшә, мәйдан, төньяк, көньяк, күмер, бакыр, балчык, бүгенге йөзе, кайсы, оештырыла, истәлек, корылмалары.
Татарстанның күренекле әдипләре (5 сәг.)		
Габдулла Тукай, Муса Җәлил Абдулла Алиш турында сөйли белү. Аларның шигырьләрен яттан сөйләү. А.Алиш, Галимҗан Ибраһи-мов турында белешмә бирә белү, әсәрләренең эчтәлеген кыскача сөйләү.	Габдулла Тукай 1886нчы елда мулла гаиләсендә туа. <…> Муса Җәлил – Советлар Союзы Герое. <…> Абдулла Алиш – Җәлилнең иптәше.	Мәдрәсә, ятим, үги әби, иҗат итә, ачы язмыш, яланаяк, асрарга, олаучы, гаҗәпләнде, кала, күрше авыл, мәкалә, әдәби әсәр, Бөек Ватан сугышы, әсирлек, тоткынлык, көрәш, төрмә, фашизмга каршы, легионерлар, үлемсез, мәңгелек, дан.

Программаның эчтәлеге буенча тематик бүленеш

№	Темалар	Сәг. саны
1	Күп укыган күп белер.	6
2	Мин һәм яшьтәшләрем.	6
3	Буш вакытымны ничек үткәрәм?	6
4	Табигать һәм кеше	6
5	Без татарстанда яшибез.	6
6	Татар халкының күренекле әдипләре турында истәлекләр.	5
8	Барысы.	35

Укучыларның белем дәрәҗәсенә таләпләр.

Тыңлап аңлау. Аерым сүзләрне, җөмләләрне тыңлап тәрҗемә итә белү; бәйләнешле текстны тыңлап, эчтәлеге буенча укытучының сорауларына җавап бирү; дәрес барышында җанлы сөйләмне аңлап аралаша белү, фикер алышуда катнашу.

Диалогик һәм монологик сөйләм. Сорау, җавап, килеш(мә)ү, шикләнү һәм башка репликаларны дөрес кулланып, әңгәмә кору, сөйләшә белү, аралашуда катнаша, аны туктата һәм яңадан башлый белү; парда, төркемдә сөйләшү барышында үз фикереңне аңлата, раслый, дәлилли белү, ситуация аңлашылмаганда, сорау биреп, сөйләм барышын ачыклый белү; терәк схемалар кулланып, ситуация буенча әңгәмә кора белү. Программада тәкъдим ителгән темалар буенча тиешле эзлеклелектә текст төзи һәм аның эчтәлеген сөйли белү; конкрет ситуациягә үз карашыңны, төрле вакыйгалар, яңалыкларны хәбәр итә белү;монологик сөйләмдә кереш, эндәш сүзләрне кулланып, орфоэпик һәм грамматик нормаларны саклап, үз фикереңне төгәл җиткерә белү.

Уку. Танышу, өйрәнү һәм карап чыгу максаты белән уку төрләреннән файдаланып, текстларны аңлап уку һәм кирәкле мәгълүматны табу; укылган текстның эчәлеген кыскача яки тулы итеп сөйләп бирү

Балаларның белем һәм күнекмәләрен бәяләү нормалары.

Диалогик сөйләмне бәяләү

Бирелгән ситуация яки лексик тема буенча әйтелеше һәм грамматик төзелеше ягыннан дөрес, эчтәлеге ягыннан эзлекле һәм тулы диалогик сөйләм төзегәндә, «5»ле куела.

Бирелгән ситуация яки лексик тема буенча репликаларның әйте¬лешендә һәм аерым сүзләрнең грамматик формаларында 2 — 3 хата җибәреп, эчтәлеге ягыннан эзлекле диалогик сөйләм төзегәндә, «4»ле куела.

Өстәмә сораулар ярдәмендә генә әңгәмә кора алганда, репликаларның әйтелешендә һәм сүзләрнең грамматик формаларында 4 — 6 хата җибәреп, эчтәлеге ягыннан эзлексез диалогик сөйләм төзегәндә, «3»ле куела.

Бирелгән ситуаиия яки лексик тема буенча диалог төзи алмаганда, «2»ле куела.

Монологик сөйләмне бәяләү

Әйтелеше һәм грамматик төзелеше ягыннан дөрес һәм эчтәлеге ягыннан тулы, эзлекле монологик сөйләм өчен «5»ле куела.

Аерым сүзләрнең әйтелешендә, грамматик формаларында яки җөм¬лә төзелешендә 2 — 3 хатасы булган, эчтәлеге ягыннан тулы монологик сөйләм өчен «4»ле куела.

Сүзләрнең әйтелешендә, җөмлә төзелешендә 4 — 6 хаталы, эчтәлеге ягыннан эзлекле булмаган монологик сөйләм өчен «3»ле куела.

Лексик темага монолог төзи алмаганда, «2»ле куела.

Ишетеп аңлауны бәяләү

Тыңланган татар сөйләмен тулаем аңлап, төп эчтәлеген сөйләп бирә алганда, «5»ле куела.

Тыңланган татар сөйләмен аңлап, эчтәлеген якынча дөрес сөйли алганда, «4»ле куела.

Тыңланган татар сөйләмен аңлап, эчтәлеген өлешчә генә сөйли алганда, «3»ле куела.

Тыңланган татар сөйләменең эчтәлеген тулаем аңламаганда, «2»ле куела.

Укуны бәяләү

Текстның эчтәлеген тулаем аңлап, сәнгатьле итеп укыганда, «5»ле куела.

Текстның эчтәлеген аңлап, сәнгатьле һәм аңлаешлы итеп укыганда, әмма 2—3орфоэпик хата (авазларның әйтелешен бозу, басымны дөрес куймау, интонацияне сакламау) булганда, «4»ле куела.

Текстның эчтәлеген өлешчә аңлап укыганда, 4 — 6 тупас орфоэпик хата булганда, «3»ле куела.

Текстның эчтәлеген тулысынча аңламыйча, орфоэпик кагыйдәләр¬не бозып укыганда, «2»ле куела

Йомгаклау билгесе: Йомгаклау билгесе чирек, яртыеллык һәм уку елы ахырында куела. Ул , беренче чиратта, укучыларның телдән сөйләм күнекмәләре,бәйләнешле сөйләм төзи белә осталыгы,татар телендә аралаша алу мөмкинлекләреннән чыгып, шул ук вакытта язма эшләрнең нәтиҗәләрен исәпкә алып куелырга тиеш.

Әдәбият укытуның программасы 9кл.

Укыту планында 9нче сыйныфта татар әдәбияты атнага 1 сәгать, елына 35 сәгать яки ким булырга мөмкин

Федераль дәүләт белем бирү стандартларына таянып, балаларга татар әдәбиятын өйрәнүнең максаты – туган халкының һәм җирле халыкның телен, мәдәниятен, әдәбиятын яхшы белгән, һәрьяктан камил, милли горурлык хисләре үскән шәхес тәрбияләү.

Әлеге максатны тормышка ашыру өчен түбәндәге бурычлар куела:

- Татарстан төбәгендә яшәп, җирле халык белән аралашкан укучыларны төбәкнең әдәби-мәдәни байлыгы белән якыннан таныштыру;
- татар әдәбияты турындагы мәгълүматларны төрле халык фольклоры, әдәбияты, мәдәнияте, милли образлары белән чагыштырма аспектта бирү;
- татар халык авыз иҗаты турында тулы күзаллау булдыру, аны баланың үз туган халкының рухи җәүһәрләре белән чагыштырырга күнектерү; әхлак нормаларын, җәмгыятьтә яшәү кагыйдәләрен төшендерү;
- татар әдипләре, сәнгать әһелләре турында күзаллау булдыру, аларны танырга, иҗатларын аңларга, башка халыкларның сүз сәнгатен, культурасын үстерүчеләр белән чагыштырма планда бәяләргә өйрәтү;
- татар, рус, Россиядә яшәүче башка халыклар, бөтендөнья әдәбияты белеме казанышларының уртак нигезен аңлау, аларны үстерү һәм киңәйтү;
- алган белем һәм күнекмәләрен тормышта куллана белергә, үз юлын сайларга әзерләү; укучыларда кешелеклелек, горурлык һәм үз кадереңне белү хисләрен тәрбияләү;
- Ватанны яратырга өйрәтү; гражданлык хисләре һәм ватанпәрвәрлек тәрбияләү. Татарстан Республикасының белем бирү системасына куйган төп бурычы – иҗади

фикерләүче, инициативалы, иҗтимагый тормышта актив катнашучы, белемле ,ана теле һәм чит телләрдә дә иркен сөйләшеп аралашучы билингваль (полилингваль) шәхес тәрбияләү.

Укыту предметының укыту планында тоткан урыны

Мәктәпнең укыту планында каралганча, татар әдәбияты дәресләре өчен атнага – 1 сәгать исәбеннән елга 35 сәгать бирелә.

Планлаштырыла торган нәтиҗәләр

- өйрәнгән әдәби әсәрнең эчтәлеген аңлау;
- классик әдипләрнең биографик белешмәләре белән танышу;
- өйрәнгән әдәби-теоретик төшенчәләрне истә калдыру;
- әдәби текстны кабул итү һәм бәяләү;

- әдәби текстның мәгънәви өлешләрен аерып чыгару, укыган буенча план төзү;
- әдәби әсәрнең төрен һәм жанрын ачыклау;
-укыган әсәрнең темасын, проблемасын билгеләү;

- геройларга характеристика бирү;
- әдәби әсәрдәге эпизодларны һәм геройларны чагыштыру;
- укыганга үзеңнең мөнәсәбәтеңне белдерү;
- әсәрне сәнгатьле итеп уку;
- кабатлап сөйләүнең төрләреннән файдалану;
- өйрәнелгән әсәрләргә бәйле рәвештә телдән һәм язмача фикер белдерү;
- укыган әсәр буенча фикер алышуда катнашу, фикереңне дәлилле белү;
- аерым автор, аның әсәре, гомумән, әдәбият турында кирәкле мәгълүматны белешмә әдәбият, вакытлы матбугат, интернет чаралары һ.б. аша эзләү.

Шәхескә кагылышлы нәтиҗәләр:

- туган илгә мәхәббәт, ватанпәрвәрлек хисләре, туган телгә сакчыл караш булу;
- укуга теләк-омтылыш, җаваплылык белән карый белү;
- әйләнә-тирә табигатькә дөрес карашлы булу;
- кешеләр белән аралаша белү культурасына ия булу;
- гаделлек, дөреслек, яхшылык, мәрхәмәтлелек һ.б. сыйфатлар һәм аларның киресе булган сыйфатларны таный, бәяли алу;
- алган белем һәм осталыкны тормышта максатчан кулланырга өйрәнү.

Метапредмет нәтиҗәләре:

- текстны дөрес аңлап уку һәм бәяләү;
- билгеләрне аерып чыгару максаты белән объектларны анализлау;
- дөрес нәтиҗәләр чыгару, гомумиләштерү;
- сәбәп-нәтиҗә бәйләнешләрен билгеләү;
- үз фикереңне исбатлый һәм яклый алу;
- иптәшеңне тыңлый, ишетә белү, ишеткәнен үз фикере белән чагыштыра алу;
- үз фикереңне телдән һәм язма формада башкаларга җиткерә белү;
- төркемнәргә берләшү, бер фикергә килә белү;
- өлкәннәр һәм яшьтәшләрең белән продуктив уртак гамәл оештыра белү;
- дәреснең темасын, проблемасын, максатын мөстәкыйль тәгъбир итә алу;
- план буенча эшли белү;
- үзконтроль һәм үзбәя нигезләрен үзләштерү, уку һәм танып-белүдә аңлы рәвештә сайлап ала белү.

Предмет нәтиҗәләре:

- төрле стильдәге һәм жанрдагы текстларны аңлап укый белү, текстның асыл мәгънәсен аңлау;
- әдәби әсәргә бәя биргәндә, элементар әдәби терминологиядән файдалана белү;
- геройларга характеристика бирү, төрле әсәрдәге бер яки берничә герой белән чагыштыра белү;

 авторның әйтергә теләгән фикерен аңлау, үз мөнәсәбәтен белдерү, әсәрне өлешләргә бүлә һәм планын төзи белү;

 татар әдәбиятының һәм тарихи мәгълүматларның дөнья культурасында тоткан урынын аңлау;

 авторларның тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача күзаллаулы булу;

 сүзлекләр, энциклопедияләр, Интернет-ресурслардан файдаланып, үзенә кирәкле материалны таба алу;

 төрле темаларга проект эше яклый алу;

 әдәби әсәрне тормыш белән бәйләп, үз гамәлләренә бәя бирә белү.

Әдәбият укытуның эчтәлеге

Без Татарстанда яшибез (17 сәг.)

Р.Рәкыйпов”Мин яратам сине Татарстан”. Татарстан республикасы турында сөйләшү. “Казан-тарихи башкала” тексты. Б.с.ү.”Казан-башкалам” хикәя язу.”Татарстан- “кара алтын”республикасы”тексты. Татарстанның игътисади үсеше. “Сәнгать дөньясында “тексты. Шушы текст аша диалогка чыгу.”Александр Ключарев” тексты. Рәссам Харис Якуповның тормыш юлы. Х.Якупов “Хөкем алдыннан” картинасы. Р.Вәлиева “Саумы китап”шигыре. “Якташыбыз София Гобәйдуллина” тексты. “Татар театры” тексты. Күренекле драматург Туфан Миңнуллин. Күренекле композиторлар,җырчылар,рәссамнар, артистлар белән танышу. Татар газета-журналлары белән танышу.

Һөнәр сайлау (9сәг.)

Һөнәрләр турында сөйләшү. “һөнәр сайлау – җаваплы эш” тексты. Күп ихтыяҗ сораучы һөнәрләр. Г.Ахуновның “Хәзинә” әсәреннән өзек. Р.Вәлиева “Гомәр һәм һөнәр”шигыре. Ф.яруллин”Иң гүзәл кеше икәнсез” шигыре. В.Хәйруллина “килешләр” шигыре. Г.Әпсәләмовның “Ак чәчәкләр”

әсәреннән өзек. Н.Дәүлинең “ хезмәткә хөрмәт” әсәре. Р.Миңнуллин”Ипи кирәк”шигыре.

Сәламәтлек –зур байлык (5 сәг.)

“Сәламәтлек –зур байлык” тексты.”Тәмәке тартуның зарары”тексты. “Аракы кешене нишләтә?”.”Ак үлемнән саклан!”. Телефон, гаджетның зарары.

Беркем дә,бернәрсә дә онытылмый(3 сәг.)

Советлар Союзы Герое Мәгүбә Сыртланова. Ш.Маннурның “Әсирлектә туган дуслык”тексты. Кемнәр соң ул – җәлилчеләр?. Г.Әпсәләмовның Газинур” романыннан өзек.

\

Прошито,
Пронумеровано и
скреплено
печатью
_38_ страниц
Директор МБОУ
«Матюшинская
СОШ»:
____
И.А.Шарафеев